

maraton

Ledově modrá krev

Jurij Bujda

m

**Ledově
modrá krev**

Ledově modrá krev

Jurij Bujda

přeložil Jakub Šedivý

Praha 2021
maraton

Knihu finančně podpořilo Ministerstvo kultury České republiky

MINISTERSTVO
KULTURY

Publikováno s podporou Institutu pro literární překlad, Rusko

ИНСТИТУТ ПЕРЕВОДА

AD VERBUM

Copyright © Yuri Buida, all rights reserved

Published by arrangement with ELKOST Intl. Literary Agency

Czech edition © Maraton, 2021

Translation © Jakub Šedivý, 2021

Afterword © Martina Pálušová, 2021

ISBN 978-80-907771-6-3

1

Hodiny v Africe odbily třetí, když stařena vylezla z postele a vklouzla do pantoflů s nápisem *Rose of Harem* na stélkách, oblékla si těžký černý plášť až po paty – počestným ženám nejsou vidět nohy – a nevšední klobouk, otevřela dokořán okno a z krabičky od sirek vypustila Ježíše Krista Nazaretského, krále židovského, Hospodina našeho, Spasitele a *Stomoxys calcitrans*.

Na podzim Ida chytala líné mouchy, někdy to byla *Musca domestica*, ale častěji *Stomoxys calcitrans*, strkala je do krabičky od sirek a odnášela na poštu. Tam krabičku zabalila do pevného hnědého papíru a zapečetila voskem. Stařena na papír pečlivě napsala svoji adresu a pak vedoucí pošty Nezevlujkůň schoval maličký balíček do trezoru, kde ležel do jara společně se svazkem česneku, načatou lahví vodky, sušeným cejnem a černým krémem v kulaté plechovce. V dubnu hrbatá Baba Ža přinášela Idě voňavý balíček, za což Ida poštačku pohostila sklenkou silné samohonky a slaným preclíkem. A v noci o Velikonoční neděli vyklepávala mouchu z krabičky na dlaň a trpělivě čekala, až přijde k sobě. Hmyz opsal na dlani kruh, propadal se do hlubokých a nerovných brázd stařenčina osudu, vyškrábal se na Jupiterův

pahorek v úpatí ukazováčku zažloutlého od tabáku a pak najednou zamával křídélky, vrhnul se do otevřeného okna a vzápětí jí zmizel z očí.

„Kristus vstal z mrtvých,“ zašeptala Ida za mouchou.
„Opravdu vstal z mrtvých.“

Tak tomu bylo každý rok, ale ne téhle noci. Tentokrát moucha jen malinko popolezla a strnula, aniž roztáhla křídla. Pravděpodobně jí nevyhovovalo počasí za oknem: pršelo, foukalo a byla zima. Ida vrátila mouchu do krabičky od sirek, schovala ji do kapsy, zavřela okno a vyšla ven.

Z jejího domu to na náměstí bylo něco kolem tří set metrů. Cesta Idě obvykle trvala deset minut i méně. Avšak tentokrát bylo všechno jinak. Pouliční lampy podél hrbo laté ulice nesvítily, déšť zaléval popraskaný asfalt, krajnice změkly a stoupání jí připadalo nezvykle strmé. Pantofle jí klouzaly z nohou, silný vítr trhal a zmítal mokřými cípy těžkého rozepnutého pláště a ona ztrácela rovnováhu. V půli cesty spadla na koleno, ztratila pantofel, vítr jí sebral klobouk a Ida dorazila na náměstí v rozhaleném plášti, bosá a prostovlasá.

Náměstí bylo prázdné. V jeho středu se tyčil ošklivý černý jícen starobylé studny obklopený polorozpadlými kamennými vědry a kolem náměstí stál kostel Vzkříšení Páně, lékárna s liliputy naloženými v lihu, restaurace Pavlovův pes, policie, pošta, obchodní pasáže – Kamenné tržiště, Transformátor –, Puškinův pomník s lucernou v natažené ruce, Německý dům, nemocnice postavená v roce 1948 německými zajatci, a kdesi tam, za nemocnicí, bylo

ve vlnící se vlhké mlze tušit střechu krematoria s měděným andělem na vysokém komíně.

Ida popadala dech, pokulhávala více než obvykle a mířila na policii. Vystoupala na kryté zápraží, zaklepala – dveře se okamžitě otevřely dokořán. Na prahu stál velitel policie major Pan Paratov. Stařena, těžce dýchajíc, udělala krok k Paratovovi, natáhla ruku, otevřela ústa, jako by se chystala něco říct, a vtom se skácela – Paratov ji sotva stačil zachytit.

Opilec Ljuminij odvezl tělo do nemocnice na trakaři. Na stejném trakaři vozil stařenkám pytle cukru, uhlí a hnůj, a tak si vydělával na lahev nebo aspoň sklenku samohonky. Když se konal trh, byl tenhle trakař u trhovců na roztrhání – přivázeli do Čudova z vesnic zabítá prasata a pytle brambor. Ljuminij nazýval trakař „nářadím“ a nikdy ho nemyl, proto bylo jeho majitele, který vyspával po flámu někde v keřích, vždycky možné vypátrat podle zápachu jeho „nářadí“. A nyní přišlo „nářadí“ opět vhod. Ljuminij před sebou tlačil trakař, ze kterého visely stařeniny bosé nohy, a za ním běžela hrbatá Baba Ža s Idiným pantoflem v ruce.

Na dvoře Německého domu už na Idu čekal doktor Bolen, strašný nenasyta, v zubech sukovitý kořen, který označoval za svoji fajfku. Idu donesli do přijímacího pokoje. Jizva začínající na čele byla na levém obočí sotva patrná, táhla se po tváři a protínala rty. Kdysi ji bylo

nutné schovávat pod vrstvou líčidla, ale nyní byly vrásky hlubší než tahle stará jizva. Na krku jí místo křížku visel starý, léty zčernalý klíč a v kapse pláště našli krabičku od sirek s mouchou. Doktor kývl, tělo zakryli prostěradlem a odvezli.

2

To, co se přihodilo Idě Zmojro, nikoho v městečku nepřekvapilo. Všichni věděli, že tu jde o holubičky, výhradně o holubičky.

Holubička se říkalo děvčátku, které kráčelo ve smutečním průvodu s ptákem v rukou. Cesta od kostela ke krematoriu trvala jenom deset minut, a aby se rozloučení protáhlo, vymysleli kdysi lidé zvláštní obřad. Pohřební průvod – vepředu kráčel zákrsek Karel ve šťastných botách se starobyrou ikonou v rukou, za ním stařec Četverjago ve svých strašlivých holínkách, který vedl za uzdu černého koně táhnoucího povoz s rakví, a za nimi smuteční hosté v černém, táhle zpívající *Věčnou vzpomínku* – třikrát obešel cukrem posypané náměstí (když náměstí obcházel svatební průvod, sypali lidem pod nohy sůl). Uprostřed černého davu kráčelo děvčátko oblečené do bílých šateček s bílým šátkem na hlavě a bílou holubičkou v rukách. Posléze průvod zamířil do krematoria, nad jehož vchodem se skvěl nápis vyvedený gotickým písmem: *Feuer macht frei*. Když rakev zajížděla do ohně a nad krematoriem se začal ozývat táhlý zpěv z rohu měděného anděla, lidé se rozestupovali a uvolňovali místo děvčátku s bílým ptákem. V nastalém tichu si stouplo na špičky a s vysoko

zdvíženými rukama vypustilo holubičku na svobodu. V té chvíli byly všechny pohledy upřené k děvčátku v bílém, které bylo tak mladé, tak milé, tak krásné a které ladným pohybem spouštělo ruce a sklánělo hlavičku a bílý šátek zakrýval jeho rdící se tvář. Holubička mezitím dvakrát zakroužila v těsné místnosti, kde byl dusivě cítit strojný olej a oxid uhličitý, vyletěla oknem a vznášela se k nebi, předhánějíc černý kouř, který stoupal z komína...

Všechny matky v Čudově chtěly, aby se jejich holčičky alespoň jednou v životě blýskly v téhle roli – v bílých šatíčkách s bílou holubičkou v rukách, všem na očích. Ida Zmojro vedla v klubu taneční kroužek, ve kterém děvčátka nacvičovala i roli holubičky. Učila je držet záda vzpřímeně, náležitě se pohybovat a vžívat se do role. Matky ochotně dávaly dcery do školy – vždyť stařena Zmojro byla kdysi herečkou, opravdovou herečkou, laureátkou Stalinovy ceny, hrála ve filmu i na divadle, holčičky se měly od ní co učit.

A náhle se tyhle dívky začaly ztrácet.

Jako první z holubiček zmizela Líza Dobyčinová. Začali ji pohřešovat k večeru, nastal zmatek, rodiče běhali po příbuzných, ženy křičely a naříkaly, kdosi tvrdil, že Lízu viděli na břehu, a pak Viktor Dobyčín, otec děvčátka, svolal muže, kteří do rána pročesávali břehy a později bidly s háky prohrabávali dno, avšak nikoho nenašli.

A brzy ráno objevil opilec Ljuminij Líziny střevíčky na poklopu studny, jejíž jícen trčel uprostřed náměstí. Na tomto místě lidé nechávali věci, které někdo

ztratil – deštníky, galoše, rukavice, proto se nad tím také Ljuminij nepozastavil, když tu střevíčky našel. Bílé lodičky na nízkém podpatku. Pro každý případ Ljuminij nakouknul do služebny a řekl o nálezu poručíkovi Červovi. Když střevíce uviděla Nina Dobyčinová, vzdychla a omdlela. Velitel policie Pan Paratov zamkl střevíčky do svého sejfu.

Za dva dny zmizela Aňa Šakirovová. Druhý den ráno po jejím zmizení se na poklopu studny objevily její střevíčky. Na stejném místě se později našly střevíčky cikánek Loly Kuzněcovové.

Lidé se ze strachu začali studni vyhýbat. V obchodech, škole, lázni, v restauraci Pavlovův pes se nemluvalo o ničem jiném než o zmizelých holčičkách a pedofilech. Lidé přestali pouštět dcerky ven. Nepořádná alkoholička Čiča, která přivedla na svět kupu dětí různým mužům, nechávala děti hrát si na dvoře jenom uvázané na provaze: každé dítě drželo na vodítku jiné, zamotávaly se do provazů a ječely, ale matka byla neoblomná. Muži vytáhli z komor pušky. Pan Paratov požádal obyvatele, aby v noci nevycházeli z domu, pokud to není nezbytně nutné.

Městský blázen Kašpar Newton, který se po Čudově potloukal s židlí v ruce, stařík v krátkých, žalostných kalhotách, od rána do večera vykřikoval: „Kartáginci! Už je to tady! Vrátilo se to, Kartáginci!“ Tyhle nesmysly vykřikoval vždycky, ale teď si z něj nikdo nedělal legraci, protože se to opravdu vrátilo a bylo to tady.

První střevíčky, druhé, třetí...

Čudov byl doslova zaplaven detektivy z Moskvy, kteří vyslýchali rodiče ztracených děvčátek, jejich příbuzné, sousedy, prodavače nočních obchodů, a dokonce výjimečné lidi, jako byl opilec Ljuminij. Nicméně nikdo nedokázal říct nic užitečného. Policie prohledala město i okolí – bezúspěšně. Na všech sloupech visely xerokopie fotografií, ze kterých se usmívaly malé holubičky.

V městečku se povídalo, že Idu dorazilo zmizení dvanáctileté Ženi Abelevové. Právě tehdy se stařena přiznala veliteli policie majorovi Paratovovi, že té noci, kdy zmizelo první děvčátko, zaslechla klepání na dveře.

Hodiny v Africe odbily třetí, stařena vstala, sešla dolů a otevřela dveře, ale na zápraží nikdo nebyl. Tenkrát si pomyslela, že klepání na dveře se jí jen zdálo. Stát se může všelicos. Avšak dva dny nato, když zmizela Aňa Šakirovová, někdo znovu zaklepal na dveře. Tentokrát se určitě nemýlila: Ida zřetelně slyšela klepání: jednou-podruhé-potřetí, pauza, jednou-podruhé-potřetí, pauza a znovu jednou-podruhé-potřetí. To nebylo žádné klepání, ale dunění. Vyšla na zápraží, ale opět nikoho nenašla. V tom, co měla na sobě – v plášti, kloboučku a pantoflích –, vyrazila na náměstí a na poklopu studně spatřila střevisky Aňi Šakirovové. Stařena však sama nechápala, proč se vydala na náměstí, a tehdy ji ještě nenapadla žádná spojitost mezi klepáním na dveře a zmizením holubičky.

O pět dnů později opět uslyšela klepání na dveře, vydala se na náměstí a na poklopu studně našla střevisky cikánečky Loly Kuzněcovové, a vtom stařenka pochopila,

že klepání na dveře nebyla náhoda – bylo určeno jí, bylo voláním a výzvou. Ztrácely se jenom holubičky a po každé někdo chtěl, aby se o tom jako první dozvěděla Ida Zmojro.

„Každou noc čekám, až někdo zaklepe,“ řekla stařena. „Každou noc přemýšlím o dalším děvčátku...“

A to ji dorazilo.

Čudov dávno nezažil, že by se pohřbu zúčastnilo tolik lidí. Na náměstí ve středu města, vydlážděném čtyřiadvacetifuntovými dělovými koulemi a podle starodávného zvyku posypaném cukrem, se shromáždily tisíce lidí a za srdceryvného hřmotu dechového orchestru bylo tělo stařeny odevzdáno ohni. Zřízení krematoria Bratr Únor byl zamračený a vznešený jako ještě nikdy a stříbrné vyšívání jeho kožené zástěry se na slunci pichlavě lesklo a měděný anděl na vysokém komíně zpíval jasně a čistě a vyprovázel duši Idy Zmojro na nebesa...

A po pohřbu se v restauraci Pavlovův pes sešla spousta lidí, aby se zúčastnili smuteční hostiny a vzpomněli na stařenu. Byl tady i doktor Bolen, lékárník Sivers, velitel policie Pan Paratov, kořenářka a čarodějnice Svinina Ivanovna, pohublá Skarlatina se svým Moranou, který si pro tuto příležitost vzal nepředstavitelnou kravatu s podobiznou prsaté Margaret Thatcherové, vedoucí pošty Nezevlujkůň, staříčkový prokurátor Švili s ženou Jehličkou, městský blázen Kašpar Newton s vlastní židlí, desetipudová

majitelka restaurace Malina, hrbatá poštačka Baba Ža, Esesačka Dora, zákrsek Karel ve šťastných botách, bláznivý stařík Štop, jeho dcera Kamélie, bytná se sto byty, její muž Krokodýl Geňa, opilec Ljuminij, hluchoněmá lázeňská Mumu, Četverjago ve svých strašlivých holínkách, rodina Červů – policisté, kadeřníci a houslisté, ředitelka školy Rozpuka Lvovna, krásná husička Lilie Fimočka a spousta Jendnobřichovových – všichni ti nespočetní Nikolajové, Michailové, Petrové, Ivanové, Sergejové, Jeleny, Xénie, Galiny a dokonce i jedna Konstancie, čert aby ji vzal, Feofilaktovna Panděrovová-Mirvald-Ogly dorazila ruku v ruce se svým mužem cikánem...

Na smuteční hostině se zároveň ukázalo, jak málo toho lidé o Idě Zmojro věděli. Daleko méně než o ostatních obyvatelích Čudova. O druhých věděli prakticky všechno. Věděli, že opilec Ljuminij, který se pyšní svým údem s nehtem, zajišťujícím jeho stálý úspěch u žen, má ve skutečnosti úspěch jenom u hluchoněmé lázeňské Mumu. Že žena doktora Bolena má prasečí ocásek. Že lékárník Sivers si dělá klystýr s vodkou. Že duchovní, otec Dmitrij Nimrod, se bojí pavouků. Že prababička Niny Kazarinové zemřela hanbou poté, co si na návštěvě uprdla. Že majitelka restaurace Malina přimíchává do samohonky slepičí trus. Že ředitelka školy Rozpuka Lvovna ze spaní nadává jako dlaždič. Že Anna Achmatovová nikdy nepjala básně, protože celý život prodávala sledě na Kamenném tržišti. Že Hitler je nevlastní bratr Stalina. Že vodku vyrábí z benzínu. Že rusalky nekouří. Že slunce

vychází na východě a zapadá, kde si zamane. Že dvakrát dvě jsou čtyři.

Zato stařena Zmojro zůstávala pro všechny hádankou. Bylo jí přes osmdesát let, ale k doktorovi šla jenom jednou, když pochopila, že s inkontinencí si sama neporadí. Jinak si na zdraví nijak nestěžovala. Ráno snídala talíř ovesné kaše na vodě a bez soli, na noc pila sklenici kysaného mléka s kuličkou černého pepře. Kouřila deset cigaret denně a během oběda si občas dala skleničku silné samohonky. Každý den podnikala mnohakilometrové procházky po lese – rovná jako střela, v těžkém plášti po paty a s kloboukem na hlavě. Nikdo ji neviděl plakat, nikdo ji neslyšel naříkat.

Vždycky hrála roli houževnaté ženy. Měla hrdě vztyčenou bradu, pevný pohled, bystrý rozum. Nikdy nechodila do veřejných lázní – dávala přednost mytí doma vodou ze džbánu. A ani jednou se nepřidala k ženám na Zelený čtvrtek, když se za úsvitu cákaly v ledové vodě u Neposkvrněného břehu, aby ze sebe před Velikonocemi smyly hříchy. Stranila se davu. V obchodech ji provokativně, nekřesťansky a zlomyslně šidili a dávali jí špatnou míru. Prodavači jen čekali na to, až se konečně rozčílí a začne křičet a stěžovat si, aby si vychutnali její ponížení, ale ona se s nimi nikdy nepouštěla do sporu. Nedočkali se. Neuronila ani slzu, když pohřbívala blízké. Nikdy se nepotala zřízence krematoria, kolik zbylo popela po kremaci zesnulého. Ostatní se ptali stůj co stůj. Lidé se chlubilí tím, že nebožtík měl celé čtyři funty, zatímco sousedův

měl sotva tři (ovčí srst a popel v Čudově počítali jediné na funty). Ida si mlčky brala urnu s popelem a s povýšeným pohledem odcházela domů rovná jako střela, aniž se ohlédla. Ani povzdech, ani slza.

V Čudově věděli, že za trest, protože se vdala za cizince, ji Stalin zbavil možnosti hrát ve filmu, účinkovat v divadle a vůbec ji vyhostil z Moskvy. Přišla o všechno. Když se ji však pokoušel někdo litovat, nazývat ji ubohou a nešťastnou, Ida mu odpovídala s ledovým úsměškem: „Ze štěstí se tloustne.“ V její přítomnosti se lidé kdoví proč cítili nepříjemně a nesví. Dokonce i doma nosila pořád pantofle na vysokém podpatku. A to i když jí bylo přes osmdesát! Cizinka, a ne žena! Bytost z jiného světa.

Herečka, manžel cizinec, Stalin, škola pro holubičky... někdo si vzpomněl na jejího otce, šlechtice, velitele Prvního rudogvardějského praporu Ježíše Krista Nazaretského, krále židovského, a na matku prostitutku, a kdosi na třetího muže – generála, kterého označili za nepřítele lidu a krátce před Stalinovou smrtí zastřelili...

Snažili se její obraz poskládat jako puzzle, ale vycházelo z toho pořád to samé: osamělá přezíravá podivínka, která bývala bohatá a slavná a potom se stala chudou a bezvýznamnou... učila holubičky, pila své kysané mléko s černým pepřem, kouřila deset cigaret denně...

„Nu což,“ pronesl doktor Bolen, když se smuteční hostina blížila ke konci, „byla to herečka, i když o jejích rolích toho moc nevíme. Víme však, že jedna role se jí přece jen povedla – role Idy Zmojro, herečky.“

Všichni se postavili a napili se na zdraví herečky Idy Zmojro. Napili se, jak se sluší a patří na smuteční hostině, mlčky a bez přitukávání.

3

Pro mě byla Ida Zmojro milovaná teta. Oslovovala mě Pátku a tahle moje pouliční přezdívka, vytvořená podle příjmení Pátecký, z jejích úst zněla jako kouzelné zaklínadlo.

„Pátku, jdeme na procházku!“ křičela na schodech a já jsem vyběhl ven.

Nikdo toho o minulosti města nevěděl tolik jako ona.

Jednou jsme se zastavili u restaurace Pavlovův pes, k jejíž zdi byl přitisknutý jednopatrový domeček s nápisem *Fotoateliér* na vývěsním štítu. V městečku jak fotoateliér, tak fotografie označovali zvláštním výrazem – Sur Mesure, ale já jsem nikdy nepřemýšlel proč. Ida mi vyprávěla o moskevském Francouzovi, který si ve dvacátých letech 19. století otevřel v tomhle domku módní salon. Každoročně pořádal módní přehlídky nových kolekcí s pomocí dvou dřevěných figurín, které měly svá jména – Velká a Malá Pandora. Velká Pandora se používala na předvádění svrchního oděvu a na Malou oblékali spodní prádlo. V městské knihovně zůstal jako památka na Francouze, který získal přezdívku Sur Measure, módní žurnál, který krejčí přivezl z hlavního města. V žurnálu se psalo o tom, že v roce 1825 bylo v Paříži zvykem namísto zelených brýlí nosit modré, milovat venkov, podávat pomerančovou

zmrzlinu a na veřejných plovárnách skákat do vody na způsob jistého monsieur Jacota – sehnutý jako opice. Tento Sur Measure a jeho potomci šli na nepočetné dámy z čudovské společnosti a po nocích pro Afričanky – dívky z veřejného domu. V létě roku 1919 Idin otec Alexandr Zmojro, velitel Prvního rudogvardějského praporu Ježíše Krista Nazaretského, krále židovského, rozkázal veřejně spálit tyhle „figuríny neřesti“ na náměstí ve středu města. A zanedlouho po skončení občanské války se na tomhle místě otevřel fotoateliér.

Přecházeli jsme náměstí a Ida vyprávěla o kostelu Vzkříšení Páně vypínajícím se mezi lékárnou a Německým domem. Buď to byla náhoda, nebo záměr stavitelů, ale pod klenbou tohoto kostela vždycky mrzlo až praštělo. Nebožtíci, které nechávali přes noc v kostele, byli k ránu pokrytí jinovatkou a duchovní a farníci rozmlouvali s Bohem jen o těch nejnaléhavějších záležitostech, aby nezmrzli.

A během období Smuty, které nastalo po smrti Ivana Hrozného, se právě v tomto kostele modlili za spásu Ruska. Podle Idiných slov se tady v Čudově sešli lidé odevšad, aby se dozvěděli jméno toho, kdo bude vládnout Rusku, kdo ukončí válku a nastolí mír v této zemi. Na analog uprostřed chrámu, kde obvykle ležela otevřená bible, položili čistý list papíru. Pak všichni chrám opustili a zavřeli dveře. V té době kolem žádné domy nestály, ani lékárna, ani Německý dům, na vrcholku kopce stál pouze kostel. Tisíce lidí, kteří se sem sjeli z celého Ruska, klesli na

kolena – u zdi kostela i o něco níže, i na břehu – a začali se modlit, aby jim Bůh zjevil jméno spasitele a napsal jim ho na papír zanechaný na analoji. Jejich modlitby zněly stále naléhavěji, stále vroucněji, modlili se dnem i nocí, pod žhnoucím sluncem i přívalovým deštěm, na sněhu i na zelené trávě, až nadešel den, kdy Bůh vyslyšel jejich modlitby: na papíru se sama od sebe objevila písmena a zjevilo se jméno...

„Jaké jméno?“ zeptal jsem se.

Ida s úsměvem zavrtěla hlavou:

„To zůstalo tajemstvím.“

Kostel, lékárna, krematorium, Německý dům, Afrika, Francouzský most, Osmihodinová ulice...

Zásluhou Idy, díky jejím historkám, malé nudné městečko ožívalo, jeho obraz získával hloubku a jeho dějiny, zaplněné lidmi a událostmi – dramatickostí. Drsní zarostlí muži ve ferjazu a bobřích čepicích, dámy v krinolínách, žebráci a zrůdy, vyzbrojené hradebními puškami Gan-Krnka a prapory, skropenými krví Beránka... vášně běsnily, prolévala se krev, vykonávaly se svaté skutky – takový byl skutečný život Čudova podle Idiny verze...

Naše procházky často končily na Kočičím mostě.

Zdáli tenhle zbytek nedostavěného mostu vypadal jako nějaký dinosaur s dlouhým krkem bezmocně visícím nad vodou: betonové bloky, kterými byl vchod na most zatarasen, zpola zvětralé a haraburdím zasypané železobetonové dlažební desky, zrezavělé pruty výztuže s visícími provazy, rampouchy mechu, zprostřed odpadků

vyrůstající křivé břízky a neduživé topoly... Vypadalo to, že co nevidět se tahle smutná nestvůra s dlouhým krkem určitě rozpadne, ale ona se nehroutila a dál visela nad vodou barvy silného čaje, podpíraná třemi kyklopskými, mechem pokrytými opěrami – jedna stála na břehu, na svahu kopce, dvě ve vodě –, které sloužily jen jako připomínka časů, kdy se těmito místy pokoušeli vybudovat vodní cestu do Indie – kanál, který by spojil velké ruské řeky s řekami veliké Indie, jež bezcílně a bezvýsledně kypěla bohatstvím v očekávání bezohledné moci Moskvy, jejích válečníků, krčmářů a carů... Proč Indie? Lež, pohádka, krása – právě proto Indie. Protože voda. Ale lidem se tahle lež, tahle hloupá pohádka tak líbila, tak hluboce se jim vryla do vědomí, že nikdo nemyslel na nic jiného než na Indii – mihotavý přízrak kouzelného jihu, odkud vždy přicházely jen pohromy: kočovníci, cholera nebo Stalin, ale po kterém stejně prahlo ruské srdce snící o jihu – na slunný jih, jenž neodolatelně přitahoval ruského člověka, který tisíce let žil v kouzelném světě snů, pod šedivou oblohou, v hnědých šatech a s krvácejícím srdcem, jež nechtělo zemřít jedině proto, že někde tam za lesy a horami existovala kvetoucí a magická Indie...

První stavební projekt, který inicioval Petr Veliký, záhy uvázl a utopil se v pohyblivých bažinách, které se táhly jižně od města. Druhou stavbu zastavila válka v roce 1914, třetí – Stalinova smrt, třebaže právě při třetím pokusu se podařilo vysušit část bažin a vybudovat nejhlubší kanál na světě, v jehož šestimetrových stěnách

z hydrotechnického betonu 1000 našlo věčný klid několik desítek věžňů, jejichž lokty, paty a zátylky se náhodně objevovaly při broušení betonových ploch.

V létě roku 1953 jako na povel znehybněly parní lokomotivy a parníky, nákladní vozy a stožárové jeřáby, míchačky betonu a kompresory. Během jediného dne zanikla stavba generalissimova pomníku, jehož úpatí tvořil bezejmenný kopec jižně od Čudova. Úsilím kopáčů a kameníků se kopec proměnil v pravidelnou čtyřbokou pyramidu, která měla z každé strany vytesané široké schody, s plochým vrcholem, na němž stihli vztyčit pouze levou botu vůdce – pětatřicet metrů vysokou – a zavěsit na hák jeřábu dlaň pravé ruky ukazující směr nadcházejících tažení za štěstím. A ještě dlouho se ohromná ruka s kovovým skřípěním kymácela ve větru, omývaná uvadajícími šedými mraky, dělala ptáky a bobry a budila ze spaní staré lidi, kteří se občas vypravili na nedokončený most, aby se zdálky podívali na dlaň černající se proti obloze, jak se pomalu otáčí na laně a způsobuje tím záchvaty trýznivě bolestivého vrzání v mřížovém rameni jeřábu, zapomenutého na vrcholu bezejmenného kopce...

Jednoho dne se jeřáb zřítíl, pak kov odvezli na přetažení a na dně nedokončeného kanálu se vytvořily bažiny, v nichž se báli zrcadlit i stěhovaví ptáci; šestimetrové stěny, neschopné odolat úmornému náporu kořenů stromů, popraskaly a začaly se rozpadat; úzkokolejka, vybudovaná speciálně pro dopravu zboží a zásob potravin pro stavitele, se po celé své délce propadla do věčných bažin;

voda v zátoce, která bývala zarostlá lekníny, rdestem a žabincem, se změnila v hustou, krvavě rezavou polévku z potopených bárek; a záhy pozůstatky velkého staveniště pohltily lesy, mokřiny a říčky, které měnily svá koryta každým rokem a po každé povodni.

Přežil pouze tento fragment mostu zaplněný harampádím – zachmuřená majestátní kostnatá příšera na kyklopských tlapách, která nad jezerem vytáhla svůj dlouhý krk.

Asi dvě stě metrů od mostu, u rozpadajícího se přístaviště, stál parník Hajdarábád, napůl ponořený v tekutém bahně. Kdysi byl chloubou Čudova. Tenhle úzký, rychlý krasavec s dravým rypákem byl postaven a vybaven podle nejmodernějších technologií své doby: horní paluba byla z nerezové oceli, byl vybaven výkonnými kotli od Normana, lopatkovými koly od Morgana a pětadvacetihlavňovou mitrailleusou od Christopha a Montignyho na přídi. Doplněný o nebojácnou posádku se sebevědomě plavil po říčkách a velkých řekách, po mořích a oceánech, doplul dokonce až do Indie a vracel se s nákladem proslavených vavřínů a zvučných citronů, ale především – pomáhal lidem, aby se cítili jako obyvatelé velkého světa a obdarovával je oslavami příplutí, kdy se celé městečko shromáždilo v přístavu a za zvuků lodního orchestru, dělových salv a zvonění zvonů přivítalo opravdový koráb, nadýchalo se vůně citronu a vavřínu, santalového dřeva a kávy, naobdivovalo se zázrakům zámořské vědy a techniky, jakými jsou Číňané, kulomet Maxim a učené opice, naradovalo se, nacpalo a napilo a zatančilo si dosyta, až

k prasknutí, až je břicha bolela, a možná ještě víc. Nevadilo, že to bylo až do úmoru – měli pak na co vzpomínat za zimních večerů v Pavlovově psu u sklenky hrozného samohonky nebo doma za zvuků stařeckého kašle, klapotu šicího stroje a kvílení krutého ledového větru, hučícího nad velkými ruskými pláněmi, kde sotva doutnala jiskřička života a nejživějšími svátky byly rebelie, požáry a bezplatné rozdávání berlí, ležících ve skladech od dob první světové války.

Zíral jsem z mostu na vrcholky borovic a jedlí a snažil se v dálce zahlédnout přízrak kouzelné země, zatímco Ida si zapálila cigaretu a začala metodicky a nemilosrdně bořit všechny ty mýty, pohádky a naprosté lži.

No ovšem, říkala, za Petra I. a Mikuláše II. se tu pokoušeli vybudovat průplav, ale jenom proto, aby zajistili obchodní říční plavbu po malých řekách v povodí Volhy a Oky, a za Stalina nebylo vůbec jasné, co stavěli – jestli průplav, nebo tunel, nebo silnici. Není vyloučeno, že stavba byla zahájena s vojenským záměrem – zajistit skrytý přesun techniky v zóně protivzdušné obrany Moskvy.

Co se týče Hajdarábadu, v roce 1894 ho jistý kupec získal v Anglii, dopravil po souši z Petrohradu do Čudova, na horní palubě zřídil restauraci a na dolních palubách pokoje s prostitutkami a na přání podnapilých hostů mohl parník obeplout na jezeře neúplný kruh – k Francouzskému mostu a zpět, při němž děsil stařenky hukotem sirény a nesourodým zpěvem sladkých houslí.

„Ten sen...“ vypouštěla Ida kola kouře. „Ano, ten sen...”

ten samozřejmě zůstal... co by si ruský člověk počal bez Indie? Bez sladkých houslí – co? Beze snu – stejně jako bez krávy – nepřežiješ.“

4

Ida často vzpomínala na své učitele – herečku Serafimu Birgerovou, Velikou Fimu, a jejího manžela Konstantina Borisoviče Brodského, kterému všichni říkali prostě – Kabo. Krátce po XX. sjezdu byla Fima rehabilitována, propuštěna na svobodu, vrátila se do Moskvy a napsala Idě. Spěchala do hlavního města – nikoho bližšího než Fimu a Kaba tehdy neměla. Ve třech – Serafima, Kabo a Ida – se vydali do Metropolu. Serafima vtipkovala, smála se, vyprávěla o letech strávených v severním Kazachstánu, o divadle, které založila v lágru:

„Smrt Vládce jsme oslavili Hamletem. Lágr byl ženský a všechny mužské role hrály ženy. Já jsem byla Claudius. Když mě zabili, celý sál se postavil a začal tleskat!“

Když šla na záchod, naklonil se Kabo k Idě:

„Vzpomínáš si na Hamletův rozhovor s herci, kteří přijeli na jeho pozvání do Elsinoru? Hamlet žádá herce, aby přednesl monolog Aenea... o smrti Priama a o Královně Hekabe...“

Ida přikývla.

„Včera večer začala Fima recitovat před zrcadlem... z ničeho nic... *Kdo viděl zachumlanou královnu, jak bosky pobíhá a slzami chce uhasit ten požár, na hlavě kus hadru,*

žádný diadém... a najednou se rozplakala...“ Kabo se žalostně usmál. „Pořád běhá na záchod... nachladila si tam močový měchýř... má zánět...“

Serafima se vrátila a Kabo začal pateticky hovořit o okresech: „Historie se píše v hlavních městech, ale tvoří se v malých městečkách.“ K jejich stolu přistoupil důstojník s kyticí květin, omluvil se a začal říkat něco o velkém přínosu Serafimy Birgerové sovětskému umění, o tom, že její role zůstanou navždy součástí dějin kinematografie...

„Za předpokladu, že dějiny kinematografie zůstanou součástí dějin,“ přerušila ho Serafima s úsměvem a přijala růže. „Děkuji vám, důstojníku.“

A když odešel, řekla náhle zarputile Idě:

„Plán je to, co tě zachrání. Musíš mít plán, sen, a pak zůstaneš svobodným člověkem i v tom nejstrašnějším vězení. Soustřeď se na plán!“

Zhluboka se nadechla a zjihla.

„Jak se máš v tom svém Čudově? Čím se živíš?“

„Prodávám kožichy.“

„Kožichy?“

„Přivezla jsem si z Anglie dvacet kožichů. Z hranostaje, ze sobola... z toho se dá žít.“

„Ale kožichy nemůžou být plán.“

Začali mluvit o budoucnosti – Fima snila o návratu k divadlu, o nových rolích ve filmu. „Jsem připravená dát si všechny ty Gertrudy a Kateřiny k svačině,“ říkala. „Nestýskalo se mi – vyhladověla jsem!“

O měsíc a půl později se Serafima otráвила nembutalem. Spáchala sebevraždu čtyřicet sedm dní po propuštění na svobodu.

Telegram od Kaba přišel Idě v pondělí. Fimin pohřeb byl naplánován na středu.

Do Moskvy se tenkrát dalo dostat jen stopem – buď autem z lesního těžebního závodu, nebo na povozu s někým z Čudova, kdo odjížděl na trh. Byl však všední den a nikdo se do hlavního města nechystal, a tak musela jít Ida pěšky do Kandaurova.

Celý život pak na tuhle cestu vzpomínala.

V kloboučku se závojem, v lehkém černém plášti, v lodičkách na vysokých podpatcích se do Kandaurova trmácela dvě hodiny. Studený vítr, déšť, lepkavá břečka – to všechno uprostřed léta. Pokaždé, když proti Idě jel naložený nákladák z lesního závodu, musela vylézt na krajnici a schovat se ve škarpě před blátivou sprškou. Promoklá a promrzlá vešla v Kandaurovu do jídelny, vypila sklenku vodky a snědla obložený chlebiček se sýrem tvrdým jako překližka. Muži ve vaťácích a ženy v tmavých šátcích posedávající u stolů se zvědavě dívali na Idu, která voněla francouzskou voňavkou. Nevšímala si jejich pohledů. Myslela na Fimu, na Velikou Fimu, na nesmrtelnou Fimu. Nembutal – to je přece prášek na spaní. Jed. Fima si vzala jed a zemřela. Jak se to stalo? Lehla si do horké vody, snědla hrst prášků a usnula navěky. Ne, to sotva. Fima si určitě vzpomněla na své uvádající nahé tělo, které budou cizí lidé vytahovat z vany, a skřípala zuby. Ne a ne. Zašla

ke kadeřníkovi, udělala si manikúru a pedikúru, oblékla si krásné šaty, vypila půl sklenky šampaňského...

Ida se v duchu probírala Fiminými šaty, zastavila se u elegantních tmavě modrých: zdůrazňovaly dívčí postavu a odhalovaly štíhlé nohy. V takových může jít člověk na ples nebo na onen svět. A pak tu byly lodičky, tenká šňůra perel, náušnice s drobnými diamanty, tři kapky parfému, nevýrazná rtěnka, cigareta ve zlaté špičce...

Ida zvedla hlavu – dívala se na ni celá jídelna – a uvědomila si, že nahlas pláče.

Pak si vlezla na korbu nákladáku, usadila se mezi pytlí, vedle mužů ve vaťácích a žen s tmavými šátky, a usnula, a když se probudila na Kazaňském nádraží, ukázalo se, že jí ukradli kabelku, ve které měla peněženku se všemi penězi. Už se stmívalo, když pěšky dorazila do Kabova bytu a zjistila, že rakev s Fiminým tělem odvezli na Kandaurovský hřbitov. Půjčila si peníze od služebné, chytila si taxi, ale když dorazila na hřbitov, nikdo tam už nebyl, a ať bloudila ve tmě po cestičkách mezi náhrobky sebe-déle, Fimin hrob najít nedokázala. Do Čudova se musela vrátit pěšky – za studeného deště a v lepkavém blátě. V půli cesty si zlomila podpatek. Ida se rozhlédla kolem – poblíž nebylo živé duše – a začala rvát.

Nemohla Fimu vyprovodit na její poslední cestě.

Fima... tmavomodré šaty, cigareta ve zlaté špičce, chruplavý hlas...

Ida si zula boty a šourala se v hedvábných punčochách po blátě.

Byla zahořklá, zahanbená a cítila se osamělá.

O týden později dostala od Kaba dopis, který byl jako obvykle rozvleklý:

„V mládí jsme často posuzovali život a lidi z výšin nepsaných knih a nesehraných rolí. Věřili jsme v boha, který žil v našich duších, a proto jsme byli krutí k ostatním: bůh ostatních lidí nám připadal jako nízká bytost, nižší než ta naše. Tehdy jsme ještě nechápali, že v Boha se nemá věřit – je Ho třeba milovat, jako milujeme vlastní dítě. Láska pomáhala Fimě v lágru. Vzpomínáš, jak ti v restauraci vyprávěla o plánu, který umožňuje zůstat svobodným i ve vězení? Ve skutečnosti mluvila o lásce.“

Kabo měl vždycky sklony k rozumování, chtěl si povídat a Fima nebyla nablízku. Kabo se bál prázdnoty a snažil se ji umluvit. Fima se prázdnoty nebála, nazývala ji kolébkou a domovem herce. Ale jen skutečný umělec, říkávala, dokáže vytvořit takovou prázdnotu, ve které se hvězda sama od sebe rozsvítí.

Tenkrát si Ida poprvé pomyslela, že právě na tohle – pokusit se rozsvítit hvězdu v prázdnotě – se omezí celý její život, a poprvé se vyděla.

Plán, láska, Bůh, lepkavé bláto...

„Představení se chýlí ke konci,“ řekla mi Ida, „a já stále nevím, jakou roli hraju. Fima říkala, že často se konečný význam role ukáže až po jejím odehrání.“ Odmlčela se. „Ubohá královna. *Kdo viděl zachumlanou královnu, jak bosky pobíhá a slzami chce uhasit ten požár, na hlavě kus hadru, žádný diadém...*“

Stáli jsme na Kočičím mostě a její kouzelný nosový hlas zněl ve tmě smutně, ale ne žalostně.

Opustil jsem Pavlovova psa, kde pokračovala smuteční hostina, obešel jsem náměstí a sešel dolů po Židovské ulici k Francouzskému mostu. Tady začínaly naše dlouhé procházky. Ida mě brala za ruku – bál jsem se, když nás na mostě mījely těžké nákladáky – a stoupali jsme po mírném břehu k lesu. Po pravé straně se táhly sklady lesního těžebního závodu, hory klád, třísek a pilin. Dostali jsme se na známou stezku a zacházeli jsme hlouběji do lesa.

Cílem našich procházek byl téměř pokaždé Chatrný kostel, pozoruhodný jen tím, že v něm Klisnička kdysi dávno, tajně, aby o tom nevěděl její manžel, pokřtila Idu. Kostel byl dávno zpustlý, proměnil se v hromadu shnilých klád, nebylo tam nic zajímavého, ale v lese se tak dobře dýchalo...

Jindy jsme se usadili na břehu jezera. Ida kouřila, já házel kamínky do vody a počítal „žabky“.

Zkoušel jsem si vzpomenout, kdy jsme byli na společné procházce naposledy – asi pět let před její smrtí.

Stmívalo se.

Vrátil jsem se na náměstí.

V Pavlovově psu ještě pokračovala smuteční hostina, ale chtěl jsem být sám, a tak jsem zamířil ke Kočičímu mostu.

Nevzpomínám si, kolik času jsem tam strávil, kolik cigaret jsem vykouřil, když jsem přemýšlel o Idě Zmojro.

Její obraz byl v mém životě popraskaný jako kousky smaltu, a tak se ukázalo, že jen já jsem z těchto kousíčků, z těchto střípků a fragmentů dokázal složit mozaiku.

Přemýšlel jsem o Čudově, který se co nevidět stane součástí Moskvy, rozplyne se v ní, zmizí, a najednou jsem pochopil, že o tom musím vyprávět. O tom všem. O tomhle městě a těchto lidech. O bratrech popravčích, zakladatelích Čudova, a o Spící krasavici, o parníku Hajdarábád, Hanně a kapitánu Cholupjevovi, o Alexandru Zmojrovi, veliteli Prvního rudogvardějského praporu Ježíše Krista Nazaretského, a jeho ženě Klisničce, o černé skvrně osudu a Kočičím mostě, o Koljovi Vdovuškinovi a ohněnozích koních, o Babě Kožichové, o magické Indii, o ďábelském sklonu k sebedestrukci a božské vášni pro let, a nakonec o Bohu – a také o bohu, o bohu purpurovém a zlatém...

5

Afrika, to jsou oprýskané falešné sloupy na fasádě, opadávající omítka, zatlučená okna v přízemí, propadlá střecha, záplatovaná někde plechem, jinde železem a někde nazařbůh prkny. Nad vchodem bylo tušit zbytky erbu, který patřil jistému Afrikánovi Petrovskému, jednomu z bývalých majitelů domu: nahoře tři hvězdy v kruhu a pod nimi – ruka v ocelové rukavici, svírající zahnutou tatarskou šavli. Kolem stavení rostly keře černého bezu a šeříky, ležely tam shnilé klády, hromady odpadků, rozbitých cihel a rezavého železa. Uvnitř to páchlo po myších a naftalínu, ze škvír a děr v podlaze čouhaly zbytky koudele a táhl tam chlad a vlhko. Lidé se odsud dávno vystěhovali, zůstala jen Ida, která obývala třípokojevý byt s kuchyní v patře.

Za více jak čtyři sta let dům vystřídal spoustu majitelů, kteří ho přestavovali podle svých potřeb. Stěny, schodiště a chodby se přesouvaly, prorážela se nová okna, pokoje se přeměňovaly na komůrky a odlehlé kouty spojovaly v salony, a jednou se nechali tak unést, že v nějaké stěně mezi okny zazdili pendlovky v pouzdře z třešňového dřeva. Uvědomili si to, když ve tři ráno hodiny začaly odbíjet. Rozbili jednu stěnu, pak druhou, hledali všude, ale hodiny nikdy nenašli, a tak to vzdali: natažený strojek jednou doběhne

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy *Ledově modrá krev*.

Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.